

Utváření člověka z vesmíru*

Forma člověka a zákonitosti universa

Dnes se pokusíme studovat člověka na základě jeho formy a chceme nahlédnout, jak lze z tohoto hlediska dojít k rozšířenému a prohloubenému poznání toho, co jsme v poslední době zkoumali. Chceme-li tuto formu opravdu vnitřně pochopit, pak si musíme uvědomit, že forma člověka v nejširším smyslu přirozeně souvisí s jeho celkovým životem; musíme se tedy podívat právě na tento celkový život. Člověk je ovšem především začleněn do celého universa, do celého kosmu. A vezmete-li v úvahu, že člověk je zejména tvarem své hlavy vlastně obrazem sféry, kosmického universa, pak shledáte, že svou hlavou je do jisté míry postaven do celého vesmíru. Avšak způsob, jakým je člověk postaven do celého kosmu a zároveň přesto zůstává vnitřní, uzavřenou bytostí, můžeme pochopit jen tak, že pohlédneme na vztah člověka k okolnímu světu.

A tu nejdříve obdivujeme formu člověka, takže si řekneme: Celým svým myšlením, nakolik je vázáno na hlavu, se člověk obrací ke kosmu. A tím, že díky zrození vnáší z duchovního světa svoji hlavu do fyzické existence, v níž je uzavřen ve svém fyzickém těle, může určitým způsobem pohlížet nazpět na svou vlastní bytost, na svou vnitřní duchovně-duševní bytost, může pohlížet nazpět na dobu, v níž ještě nebyl uzavřený do takového těla. To, co mám zde na mysli, snad nejlépe pochopíme, když si uvědomíme, že člověk získává své poznatky tak, že jistým způsobem zpětně nahlíží do sebe. O pohled do sebe jde vlastně tehdy, když se například zabýváme aritmetikou a geometrií. Zákonitost geometrie poznáváme jednoduše tím, že jako lidé můžeme vyjmout prostorovou

* R. Streiner: *Anthroposofie jako kosmosofie*, 15. přednáška z cyklu *Anthroposofie jako kosmosofie*, Dornach, 28. října 1921, GA 208, pozn. vyd.

zákonitost sami ze sebe. Ale na druhé straně také víme, že tato zákonitost vyplňuje celé universum. Máme zde tedy něco, co nutně vidíme,

používáme-li k vidění oči - vše je uspořádané geometricky a také samotné oči jsou vystavěny geometricky, své postavení zaujímají podle zákonů geometrie.

Vnitřní formování člověka zvnějšku dovnitř - meditační cvičení

1) Můžeme tedy říci: Tím, že člověk se svým myšlením, spojeným s hlavou, konfrontuje se světem, přijímá to, co je rozprostřeno v universu, zpátky do sebe. Naši příslušnost k universu si proto můžeme představit tak, že řekneme: Je to vnitřní uchopování universa, jakýsi zpětný pohled na universum. Pohlížíme-li sami na sebe, nacházíme vesmír. Zde máme, řekl bych, nejzevnější vztah člověka k vesmíru, z něhož je člověk vystavěn.

2) Postoupíme o kousek dále, když si za druhé uvědomíme, jak člověk to, co přijímá zvenčí, v sobě uvádí do pohybu. Když se dítě narodí, má vlastně v sobě vše, co prožilo mezi smrtí a novým zrozením. Kdyby mohlo rozvinout vědomí v tomto směru, mohlo by se podívat nazpět na to, co prožilo před narozením. Pak se ale ono prožité začíná vnitřně pohybovat, neboť člověk se bude dívat nejenom nazpět do sebe, aby v sobě znovu našel vesmír, ale rozhlíží se kolem sebe, aby vnímal okolní svět. Můžeme tedy říci, že již nejde pouze o pojímání universa dovnitř, ale o pohlížení do okruhu vesmíru a akceptování pohyblivosti universa. Člověk se stává vnitřně pohyblivým.

3) Za třetí: I když vezmeme v úvahu první dvě zjištění, člověk ještě vlastně není zcela sám sebou. Nese-li v sobě vesmír, řekněme jako geometrii, žije vlastně v zvnějšku. Když se dítě pohybuje, vnitřně tím napodobuje vesmír, ale žije v zvnějšku. Jak se člověk stane niterným? Jak uchopuje sebe sama?

Stačí pouze jednou plně vědomě uchopit pravou rukou svoji levou ruku, stačí, abyste si sáhli sami na sebe - pak zůstanete plně ve svém nitru. Pravou rukou sice konáte určitou činnost, ale to, co tím uchopíte, jste vy sami. Stejně, jako se hmatáním dotknete nějakého předmětu, tak se dotknete sama sebe, uchopujete sama sebe. Na tomto uchopení sebe sama spočívá v podstatě veškeré vnímání niternosti, vnímání Já. Odvozeným způsobem to pak činíme očima/ Pozorujeme-li nějaký bod, levá a pravá oční osa se kříží podobně, jako se pravá ruka pokládá na levou. Zvíře má méně niternosti proto, že se vlastně mnohem méně dotýká samo sebe. Za třetí můžeme tedy říci: prožívání sebe sama neboli dotýkání se sebe sama. Vlastně jsme ve vnějším světě a uchopujeme sami sebe. Ještě nejsme uvnitř své kůže.

Nyní vezmeme na zřetel hranice mezi vnějškem a vnitřkem. Celý proces si naznačíme tím, že pohybuje-li pravou rukou, která uchopuje levou, nahoru a dolů, opisujeme plochu. Tato plocha je všude v nás samých. Svým povrchem těla zde uzavíráme své nitro. Řekněme tedy za čtvrté: obsažení, obemknutí sebe sama. Když se živě vcítíte do své formy, kterou tvoří kůže, máte toto obemknutí.

Články formování člověka, které jej vedou do vesmíru

1. Vnitřní pojmání universa. Pohlížení nazpět.
2. Pohled do vesmíru. Přijímání pohyblivosti vesmíru do sebe.
3. Poznávání sebe sama, dotýkání se sebe sama.
4. Uzavření se.

V této čtvernosti máme před sebou postupné formování člověka zvenčí dovnitř: Nejprve celé universum, zde jsme ještě mimo sebe; potom napodobujeme universum - ještě jsme nedospěli k sobě, universum jen napodobujeme. Uchopením sama sebe se z prostoru mimo sebe dostáváme k sobě samému. A teprve ve čtvrté fázi dochází k sebeobejmutí,

uzavření se.

5) Za páté musíme hledat to, co je již vnitřně v nás, co nás vyplňuje, proudí námi a protkává nás. Můžeme tedy za páté říci: ono vyplňující, proudící a protkávající.

6) Za šesté: Tím, že máme nejen pokožku, ale pokožka je také vyplněná, takže jsme vstoupili do sebe sama, již začíná to, co formu rozpouští, co formu opět ruší, co člověka nejen vnitřně vyplňuje, ale činí jej jakoby uzrávajícím plodem. Sledujme tento plod až k bodu, kdy už má namále stát se zralým; přeskočí-li tuto hranici, začne usychat. Za šesté tedy můžeme říci dozrávání.

7) Potom si však představte toto zrání. Jakmile jsme dozráli, začneme se do jisté míry vnitřně opět rozpadat. Již se přestáváme stávat člověkem. Jsme člověkem, ale vnitřně se rozpadáme, do určité míry se stáváme vnitřně prachem. Stáváme se minerálními - a tím se opět zařazujeme do vnějšího světa. S tím, co nás vyplňuje, jsme zcela uvnitř. Když se ale vnitřně rozpadáváme v prach, začleňujeme se opět do světa nerostů, stáváme se jakýmsi těžkým tělesem. Za sedmé můžeme říci zařazení do neorganického světa.

Jednou jsem napsal, že člověk, když o něm uvažujeme, se tím, že chodí, vlastně chová jako minerál. Pomyslete jen, že již tím, že chodíte, se vlastně sami zařazujete do vnějších přírodních sil; nejdete-li pořádně, prostě upadnete. Také můžeme říci, že to první, co při tomto zařazování se do vnějších přírodních sil máme, je snaha o rovnováhu.

8) Za osmé: Dospíváme zde k tomu, že se nejenže zařazujeme do vnějšího světa, ale vnější svět také přijímáme. Dýcháme, jíme, prostě vnější svět přijímáme dovnitř do sebe.

Nejprve jsme v sobě odhalili vlastně jen to, co jsme již vnitřně měli. To je v podstatě toto otevírání se. Pak je to život v nitru. Ale nyní přijímáme do svého nitra to, co je vnější. Dospějeme-li k tomuto bodu, musíme si ujasnit především to, že vše, co člověk přijímá zvenčí, je jistým způsobem něčím, co do člověka nepatří.

O tomto přijímání něčeho zvenějšku si svět vlastně činí nesprávné představy. Vše, co jíme, je v podstatě trochu jedovaté. Život totiž nespočívá v tom, že potravu přijímáme a vlastně ji úplně se sebou nesjednocujeme, ale v tom, že se proti tomuto nesjednocení bráníme, a v tomto bránění se, v této obraně spočívá život. Potraviny, které přijímáme, jsou ovšem tak málo jedovaté, že proti nim obстоjíme; přijmeme-li však opravdový jed, rozvrátí nás natolik, že se pak proti němu již nedokážeme ubránit.

Můžeme proto říci, že když do nás vniká vnější svět, vniká do nás jakýsi jedovatý osten. Musíme zde volit pregnantní výrazy, poněvadž je nemáme ze současného jazyka ani ze současného poznání. Měli byste se tedy snažit pochopit, co mám zde vlastně na mysli, když vám to vysvětluji.

1. To, co vyplňuje.
2. Zrání.
3. Zařazování se do neorganického světa, hledání rovnováhy.
4. Jedovatý osten.

Tímto procesem se člověk dostává tak daleko, že přijímá to vnější. Zpočátku jsme si tedy měli všimnout formování člověka z universa. Skrze formování člověka zevnitř jsme pak dospěli k fázi, kdy se vnitřní formuje tím, že se brání proti vnějšku.

Člověk ale formuje svůj život a trochu i svoji vlastní formu přinejmenším podle toho, jak se zevně chová, jak je zevně činný. Naše činnosti však vlastně nejsou něčím, co by tak úplně souviselo s člověkem. Chceme-li člověka pojmout tak, jak se správně staví do okolního světa jako člověk, takže je ve světě činný svým lidským podílem, pak se musíme vrátit až do

dávnějších dob.

Články vedoucí člověka na Zemi, kdy hvězdy jsou překryty Zemí

9) Za deváté můžeme říci: Poněvadž je člověk nyní postaven na Zemi, nikoliv v universu, je to jeho činnost, kterou se účastní vnějšího světa. Ve vnějším životě, do něhož je do jisté míry postaven kulturou, je nejprve lovcem. Za deváté: Je zde lovec. Potom člověk kráčí kupředu tím, že je nadále činným - stává se chovatelem zvířat. To je další stupeň. Za desáté: Chovatel zvířat.

10) Za jedenácté: Člověk se stává zemědělcem. To je další stupeň dokonalosti.

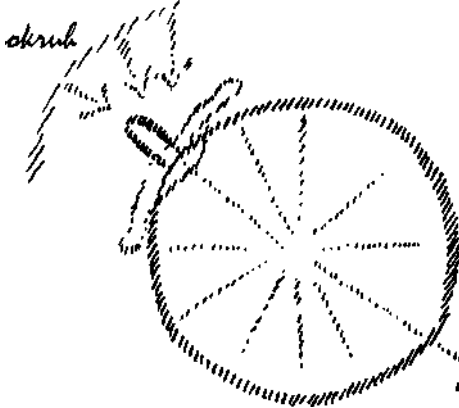
11) Nakonec za dvanácté: Člověk se stává obchodníkem.

Proč jsme sem nezahrnuli další činnosti - to uvidíte později. Jsou to činnosti druhotné. Autentickými, primárními činnostmi člověka jsou aktivity lovce, chovatele zvířat, zemědělce a obchodníka. Vzhledem k formě jsme tedy člověka charakterizovali podle toho, jak se staví na Zemi: zda je lovcem, chovatelem zvířat, zemědělcem nebo obchodníkem.

Pozemské formy lidské činnosti

9. Lovce
10. Chovatel zvířat
11. Zemědělec
12. Obchodník

Nyní načrtneme schematickou kresbu ke znázornění toho, co jsme tu popsali. Nejprve řekněme, že zde máme Zemi a zde na Zemi máme člověka. Předpokládejme, že člověk je podle přehledu těchto čtyř formujících principů odkázán na okruh Země, tedy je formován z tohoto okruhu (viz náčrt na str. 90-91). Na Zemi se člověk formuje z nitra. To však nejprve ponechejme stranou a zkoumejme proces, v němž se člověk vzhledem k Zemi formuje jako lovec a chovatel zvířat; máme

tak určitý opak.

Když např. zde z tohoto okruhu působí na člověka souhvězdí, vliv hvězdných konstelací, které stojí zde dole (pod šrafovaným obrázkem), přechází na člověka (vlevo) především skrze Zemi, protože je Země překrývá. Ve vztahu ke svým hvězdám se pak řídí podle Země. A to, co leží uprostřed, by mu poskytovalo možnost utvářet se vnitřně.

Mohli bychom tedy říci: čtyři (horní) články formování člověka nás vedou ven, do vesmíru; poslední čtyři články nás vedou na Zemi, a hvězdy přicházejí v úvahu jen tak, jak jsou překryty Zemí. U čtyř středních článků je tomu tak, že se hvězdy a Země udržují v rovnováze. A tu je niterná část člověka.

Pohledte, již ve starých dobách lidé tyto věci cítili a říkali: Jistá část hvězdného nebe má na člověka takový vliv, že ho formuje zvenčí, z universa. Ale podle posloupnosti časů se konstelace hvězd přirozeně měnily a člověk musel přijímat vlivy různých hvězd.

Ale vezměme si nyní dobu, v níž žijeme, v celku. Když zaujmeme třeba stanovisko Řeka, který o těchto věcech přemýšlel, pak by řekl: Hvězdy, které se nacházejí v blízkosti Skopce, působí zvenčí dovnitř, a podobně ty, které se nacházejí v blízkosti Býka, v blízkosti Blíženců a v blízkosti Raka. Díky souhvězdí Berana, Býka,

Blíženců a Raka má člověk své pohlížení zpět, svou vnitřní pohyblivost, uchopování sebe sama a své uzavření se (viz tabulka níže)).

Prostřednictvím jiných hvězd, které stojí zde dole, na opačné straně a jsou zakryté Zemí, má člověk svůj život lovce skrze Střelce, svůj život chovatele zvířat nalézá, když si ochočuje kozla - Kozoroha. A svůj život rolníka - vezmeme-li v zemědělství to nejjednodušší - nalézá, když vylévá vodu, když prochází pole s nádobami a vylévá vodu - tedy jako Vodnář. Obchodníkem se stává díky tomu okrsku hvězd, v němž se nachází to, co ho nese po moři. V dávných dobách totiž lidé sestrojovali každou loď podobnou rybě. A dvě lodě nacházející se vedle sebe, které se vydaly na moře za obchodem, jsou vlastně symbolem obchodu. Jestliže bychom si dovolili pojmenovat lodě „rybami“, za dvanácté zde máme Ryby.

Uprostřed pak máme to, co stojí mezi tím, výplň, tedy to, co člověka naplňuje - krev. Jak můžeme nejlépe symbolicky znázornit naplňující krev? Snad bychom mohli vzít ono zvíře, které má nejintenzivnější srdeční činnost - Lev. A stačí se podívat na pole, kde dozrává pšenice nebo žito; klasy představují právě stav zrání, v němž plod přechází v zralost: To je Panna s klasy. Hlavním symbolem jsou zde obilní klasy. A vezmeme-li v úvahu to, kde se člověk opět začleňuje do vnějšího světa, tedy hledá rovnováhu, snadno najdeme Váhy. A kde cítí jedovatý osten, kde cítí, jak vše je trochu jedovaté? Cítí to ve Štíru.

Formování člověka z universa - hlava

1. Přijímání universa do nitra; pohlížení zpět Beran

2. Pohled do universa,

přijímání pohyblivosti vesmíru do sebe Býk

3. Zakoušení sebe sama (dotýkání se) Blíženci

4. Uzavření se, sebeobjímání Rak

Formování člověka zevnitř - člověk hrudi

5. To, co je vyplňuje Lev

6. Zrání Panna s klasem

7. Zařazování se do neorganického světa.
 Hledání rovnováhy Váhy
8. Jedovatý ostěn
 Štír

Formování lidské činnosti na Zemi - člověk
 končetin neboli pozemský člověk

9. Lovec Střelec
10. Chovatel zvířat Kozoroh
11. Zemědělec
- Vodnář
12. Obchodník
- Ryby

V dávnějších dobách skutečně lidé pociťovali tuto souvislost člověka s vesmírem a se Zemí, pouze nynější lidé si již neumějí tyto věci vyložit. Říkají Beran, Býk, Blíženci, Rak, Lev - a nakreslí Berana atd., ale v zásadě nemají ani tušení, co tyto věci znamenají. Na tyto záležitosti se také musíme naučit pohlížet správným způsobem.

Vidíte-li staré vyobrazení Skopce, snadno přijdete na to, že není naturalisticko-materialistickým zpodobením Berana, o něhož jde, nýbrž charakteristickým rysem je vždy to, že Beran se ohlíží zpět a že hlavní věc je toto gesto. V tomto zpětném pohlížení Berana je vyjádřeno zpětné pohlížení člověka na sebe sama a na universum, které v něm žije. Na Berana se tedy nesmíme dívat pouze naturalisticko-materialisticky. V tomto smyslu to nemá být vyobrazení, nýbrž gesto zpětného pohledu, na čem u Berana záleží. A když na starých vyobrazeních vidíte Býka - vždy se dívá na stranu a skáče! Opět je důležité gesto, o které se jedná: rozhlížení se kolem

sebe a vnitřní rozpohybování toho, co existuje jako všeobecný univerzální princip. Tedy opět je to gesto, na němž záleží. A vidíte-li Blížence, máte zde člověka vlevo a člověka vpravo, vždy je to člověk, ale nikdy není ztvárněný jinak, než tím, že pravá ruka člověka vpravo a levá ruka člověka vlevo se obepínají, přesahují se - a právě na tomto gestu záleží. Je to dotýkání se sebe sama, cítění se. Člověk vpravo i člověk vlevo se zobrazuje jako samostatný člověk, protože člověk je do jisté míry ještě jaksi mimo sebe; tím, že se dotýká sebe sama, přijímá do sebe ještě člověka, jímž byl před narozením.

Rak představuje uzavření se obklopením, ohrazováním a právě z tohoto pojetí vznikl materialisticko-naturalistický obraz Raka. Ale těm, kteří Raka vnímali jako symbol tohoto uzavírání, člo o to, že Rak svými klepety dokáže obepnout, sevřít svoji oběť, když kolem ní klade svá klepeta. Toto sevření, uzavření, které souvisí s uzavřením člověka, lze ještě najít ve slově „cancer“. Rak je tu vlastně symbolem do nitra se uzavírajícího člověka, který se nejen dotýká sebe sama a citem se zkoumá, ale také se zvenčí uzavírá dovnitř.

Tím, že lev má zvláště vyvinuté srdce, zosobňuje představu zvířete srdce. Lva tedy můžeme chápat jako zvíře srdce. Představuje vlastnost, které bychom si měli především všimnout jako páteho článku.

Zralost zastupuje Panna s klasy, a právě na těchto klasech záleží, na stavu, kdy plod přechází do fáze usychání.

Váhy jsou hledáním rovnováhy. Štír je přirozeně jedovatý osten. Střelec je ve skutečnosti vlastně zvířetem, něčím, co má zvířecí podobu, ale vpředu přechází v člověka s lukem a šípem, sedícím na zvířeti jako kentaur. Je tedy symbolem lovce.

Kozoroha představuje vlastně kozel, který přechází v rybí ocas, je tedy něčím, co se v přírodě nevyskytuje; kozel s rybím ocasem neexistuje. Avšak člověk, jenž krotí divoká zvířata do té míry, že jsou krotká jako ryby, se stává chovatelem zvířat. Zde tedy máme umělý symbol, který zde vystupuje.

Obdělávání země představuje symbol Vodnáře. Přirozeně zde máme vždy myslet na vodu, což je v určitém duchovním smyslu oprávněné. Zvláštního povšimnutí ale zasluhuje jeho chůze - v rukou drží dvě nádoby, z nichž rozlévá vodu. Zalévá - je tedy zahradníkem, rolníkem.

Na Ryby jsem již poukázal, jsou znamením obchodování, protože rybí hlavy umisťovali lidé nahoru na loď, např. delfíní hlavy, i když delfín není ryba, ale dávní lidé jej považovali za rybu. V tomto symbolu tedy všechny detaily poukazují na provozování obchodu.

Tyto věci však nesmíme posuzovat zevně schematicky, jak se to dnes často děje, ale musíme vycházet z tohoto formování člověka a teprve odtud dospět ke vztahu člověka k vesmíru a k Zemi. Tím se postupně učíme z hlediska formy chápat člověka jako část, jako článek celého universa.

Tuto skutečnost však můžeme pojmut ještě z jiné strany. Zde máme řekněme např. Berana.

Řecké hledisko

Budeme-li vše zpočátku posuzovat z hlediska starých Řeků (Beran, Býk, Blíženci, Rak, Lev, Panna, Váha, Štír, Střelec, Kozoroh, Vodnář, Ryby), můžeme říci, že člověk - a teď si vezměte vše, co jsem řekl - je vzhledem na formu jeho hlavy

vytvářen zvnějšku, z universa. Tu se pak v jeho nitru vše hýbe, prosazují se v něm možnosti symetrie. Ale pak jsme nuceni to, co skrze poslední hvězdná seskupení ovlivňuje člověka, pojímat v protikladném smyslu. Tyto vlivy přicházejí k člověku ze Země jako činnosti ovlivňující jeho jednání. Když zde toto (nahore) nakreslíme jako široké pak na druhé straně toto (dole) namalujeme nejlépe jako úzké a řekneme: Chce-li se člověk stát lovcem, musí být velmi silně vyvinut v tom, co se zde chápe jako Střelec. Vy víte, že jsou to vlastně lidská stehna - člověk musí mít obzvláště silná stehna, chce-li být lovcem.

Stane-li se chovatelem zvířat, musí se hodně pohybovat v ko- lenních kloubech. Stane-li se rolníkem, musí chodit, proto je znázorněný jako kráčeující. A chceme-li na člověku samém hledat symbol pro provozování obchodu, pak to budou chodidla. Ale důležité je si uvědomit, že tyto orgány budou v každém případě vytvářené zvnějšku dovnitř. Ostatní pak stojí uprostřed, kde se člověk vytváří sám.

Zverokruh, lidské embryo a vývoj člověka

Když vám nakreslím tento obrazec, tak vlastně vyplývá ze dvanácti znamení jakoby sám ze sebe. Můžeme říci: tady (uprostřed) působí vesmír, hvězdy spíše v nitru člověka; tady (nahore) působí hvězdy zvenčí a tady (dole) ho stlačují dohromady. V tom, co jsem vám zde nakreslil, jistě rozpoznáte formu lidského embrya! Ale když si vezmete lidské embryo, musíte jej vlastně při nákresu zvěrokruhu vzhledem k jeho vlastní zákonitosti nakreslit takto - podobně jako když chcete nakreslit obrazec, který uzavírá sto osmdesát stupňů, dospějete k trojúhelníku. Když zvěrokruh takto nakreslíte, když jej přetvoříte tak, aby se projevila jeho zákonitost vzhledem k Zemi, pak vlivem vnitřní zákonitostí dostanete formu lidského embrya. V tom je bezprostředně dáno, že lidské embryo se skutečně tvoří z celého vesmíru, že je plodem vesmíru.

Předtím jsem řekl, že přitom zaujmeme postavení Řeka,

neboť dnes již nemůžeme zverokruh začínat u Berana, dnes musíme začínat znamením Ryb.² Již několik století se nacházíme ve znamení Ryb a třeba vzít v úvahu, že právě ve znamení Ryb se uskutečňuje přechod člověka k intelektualismu.

Když se ale vrátíte až tam, kde byl Beran ještě oprávněný a kdy se ještě mohlo oprávněně hovořit o zvěrokruhu ve starém smyslu, pak nemáte o mnoho více než souhvězdí Střelce, Kozoroha, Vodnáře a Ryb, respektive povolání lovce, chovatele zvířat, rolníka a obchodníka. Vše to, co se souvisí s průmyslem, s industrializací, již patří do Ryb: je to již opakování. Uvědomte si, že žijeme ve věku Ryb: zde se vytvořilo všechno to, co charakterizuje dnešní strojovou kulturu s jejími průvodními jevy.

Jdeme-li nazpět do období Berana, tak ještě můžeme zaznamenat čtyři poctivá zaměstnání, která člověka staví do přírody, i když jsou poněkud komplikovanější a modifikovanější.

Potom můžeme jít ještě dále do minulosti - do období Býka, do třetího, do druhého, do prvního poatlantského období, posledního atlantského období, do předposledního atlantského období a tak dále, tak bychom přišli nazpět a kdybychom pokračovali dál, opět bychom dospěli do období Ryb, ale člověka bychom našli jako úplně éternou bytost, která ještě nesestoupila do fyzického světa.

Opakování a návrat

Ale protože dnes se člověk opět ocitá v Rybách, v nichž byl kdysi éternou bytostí, v podstatě opakuje to, čím tehdy prošel ve vlast-

² Toto období souvisí s precesí jarního bodu Slunce, který během tzv. platónského roku (25 920 let) postupně prochází všemi 12 znameními, která se střídají vždy za 2160 let. Období Ryb tak začalo v 15. století a potrvá až do poloviny 4. tisíciletí, kdy začne období Vodnáře (tedy nikoliv již nyní, tak tvrdí někteří stoupenci koncepce „věku Vodnáře“. - Pozn. překl.

ním lidském vývoji. Opakuje to od poloviny 15. století, ale opakuje to abstraktním způsobem.

Zatímco tehdy v dávných dobách člověk vrůstal konkrétně do svého lidství, od zmíněné doby vrůstá do svých abstrakcí, neboť stroj je vlastně také abstrakce. Od doby, kdy je zde opět období Ryb, je tu člověk vlastně vystaven procesu, který ho rozpouští. A přijde-li člověk znovu do období Vodnáře, bude toto rozpouštění výrazně pokračovat, člověk nebude mít především ani ten nejmenší vztah se světem, kdyby se nedržel duchovního světa. Právě kvůli tomuto opakování s jeho průvodními jevy se člověk musí začlenit do duchovního světa.

Člověk jako trojčlenná bytost

I z toho můžeme opět vidět, že člověk je vlastně trojdílnou bytostí:

- je vytvořen z vesmíru, který na člověka působí, když je člověkem hlavy;
- pak se utváří v nitru, pouze v korespondenci s vnějším světem, když je člověkem hrudi;
- a nakonec se tím, že se začleňuje do pozemského světa, vytvářejí končetiny a látková výměna, je tedy jako člověkem končetin a látkové výměny neboli pozemským člověkem.

Trojčlennost člověka můžeme pozorovat ještě v jiné souvislosti. Když se člověk narodí, jsou v něm uloženy vlastně čtyři počáteční silové impulsy. Ty pak teprve rozvíjí, ale zde je v určitém smyslu celým člověkem, ostatních osm článků představuje rudiment. Hlava je celým člověkem, ostatní články jsou k ní rudimentárně připojeny.

Člověk hrudi představuje opět celého člověka, jen čtyři počáteční silové impulsy a čtyři poslední jsou rudimentární. Také člověk končetin je celým člověkem, jen hrud' a hlava představují rudiment. Takto vlastně tkví uvnitř tři lidé:

Člověk hlavy je přetvořením předchozí inkarnace.

Člověk hrudi je vlastně nynější inkarnací.

A to, co člověk dělá, jak je činný ve vnějším světě, což se vyjadřuje zejména v jeho končetinách a v jeho výměně látek, ho zase přenáší do příští inkarnace.

I v této souvislosti je tedy člověk trojčlennou bytostí a jeho formu můžeme studovat v její celistvosti.

Kreslíme-li člověka, měli bychom kreslit vlastně jeho hlavu, tak máme úplného člověka. Že zde máme úplného člověka, poznáte již z toho, že vezmete-li dolní čelist, jsou to vlastně nohy, jen na hlavě směřují dozadu; tento člověk se svýma nohama sedí. Hlava představuje celého člověka, jen ty nohy jsou převrácené, zde je to dolní čelist. Člověk na nich sedí, takže bych to mohl nakreslit tak, že bych vlastně celého člověka zde nakreslil sedícího.

Podobně člověk hrudi představuje celého člověka. Paže jsou jaksi zevními reprezentanty éterných očí. A člověk končetin je opět celým člověkem. Očima by zde např. byly ledviny.

Máme zde tedy tři do sebe zasunuté lidi rovněž s ohledem na formu, a to tak, že v člověku, jenž zmizel dovnitř hlavy, která se stala koulí, můžeme vidět, co se do něho dostává z předcházející inkarnace. V člověku hrudi máme spatřovat současného člověka, a v tom, co se v člověku končetin pohybuje sem a tam, vidíme to, co se přesouvá do příští inkarnace.

V určitém smyslu můžeme říci, že i v případě současného člověka je tomu tak, že v celém svém chování vykazuje něco trojčlenného. Vezměte člověka končetin a výměny látek - je způsobilý vytvořit celého člověka. Lidský zárodek, lidské embryo v mateřském těle vlastně představuje člověka látkové výměny a končetin, který se chce stát celým člověkem.³

Člověka hrudi můžete vidět v dítěti, které je ještě kojencem,

člověk hlavy s člověkem hrudi patří jako celek skutečně k sobě. Také v růstu člověka objevíte tuto trojčlennost. A potom, když už člověk není kojencem, je vychováván - hlava člověka jakožto vy-

chovatel vychovává jiného člověka, tj. dětská hlava dětskou hlavu, neboť v zásadě vzato člověk s ohledem na svoji hlavu zůstává stále dítětem. Vyššího věku, to znamená středního věku, dosahuje jen vzhledem ke střednímu člověku, člověku hrudi; a stárne vzhledem k člověku končetin. To ostatně lidé poznají sami na sobě, když zestárnou. Lidé to znají již podle staré hádanky: V mládí chodíme po čtyřech, ve středním věku na dvou a potom ve stáří po třech. Takto stárneme.

Vzhledem ke své hlavě zůstává člověk stále určitým výsledkem poslední inkarnace. Zásadně vzato hlava zůstává po celý svůj život dětskou hlavou. A můžeme poznamenat, že věda o výchově musí vlastně řešit problém, jak nejlepším způsobem dosáhnout toho, aby dětská hlava-učitel jednala co nejlépe s dětskou hlavou-žákem.

Tyto věci jsou zdánlivě humorné, ale skrývá se v nich hluboká pravda, kterou člověk musí mít na zřeteli, aby si mohl zachovat správné mínění o sobě samém.

Pomyslete přece, že hlava člověka je v podstatě vlastně pasažérem, který je stále nesen zbytkem člověka, je v pozici člověka, který se veze v kočáru. Své nohy má hlava stále v sedící poloze, nesluší se, aby samostatně chodily. A zatímco hlava je pasažérem člověka, člověk hrudi je vlastně ošetřovatelem člověka. A člověk končetin je člověkem práce, který celý svůj život stráví jako pracující člověk, je tím, koho člověk používá jako otroka, dělníka. Pokud se uzavřeme, jsme ještě hlavou - až k Raku jsme hlavou. Toto členění máme z nebes, bez vlastního přičinění. Zde (uprostřed) musíme dýchat a jíst, jsme v úloze ošetřovatele a chůvy. A vlastní člověk práce patří do oblasti Střelce, Kozoroha, Vodnáře a Ryb.

Vidíte, že na základě toho můžeme vskutku získat formu člověka ve vztahu k celému universu. Tyto věci, tak jak jsou

ustanoveny, musíte brát zcela vážně, a pokud si je představíte, řekl bych, bez pedanterie a spíše jednoduchým způsobem, pak uvidíte, že v tom všem, co jsem dnes řekl, tkví na jedné straně nejen možnost pochopit formu člověka z celého universa, ale na druhé straně i to, co člověka naplňuje velkou úctou k prastarým znalostem člověka, který ze svého instinktivního jasnozření dokázal do svých symbolů zvěrokruhu skutečně vložit vědu o člověku na nejvyšší úrovni.

Naproti tomu dnes máme takovou vědu, že lidé mezi znameními zvěrokruhu hledí např. na Berana, ale již nevědí, že hlavní věcí je, že se ohlíží; civějí na Býka, ale nevědí, že to podstatné na něm je, že skáče a dívá se na stranu, nevědí, že u Blíženců je tím podstatným jejich objetí, jejich vzájemné uchopování a tak lze pokračovat u dalších obrazů. V znameních zvěrokruhu má totiž vše nesmírně hluboký smysl, každé gesto jednotlivého znamení je nesmírně významné. A tam, kde se nejedná o gesto, jako u Lva, je symboličnost zvolená tak, že toto znamení již v sobě samém obsahuje gesto, protože lev má nejsilnější puls srdce; ve Lvu je zastoupeno něco, co vyplňuje. A tak se můžeme opět propracovat k prvotní moudrosti dávných dob, budeme-li ji nacházet v sobě samých.

Dnes jsem s vámi uvažoval o formě člověka, zítra bych chtěl zkoumat život člověka ve spojitosti s universem a ve třetí přednášce pak budeme zkoumat duši člověka ve spojitosti s vesmírem.

Rudolf Steiner